

Organizacijski razcep v mednarodnem socialističnem gibanju v letih 1914-1923 /rezime/

AVGUST LEŠNIK

V diskusijskem prispevku predstavljam nekatere zaključke iz osrednjega dela svoje disertacije *Razcep v mednarodnem socializmu (1914-1923)*, objavljene leta 1994.

I.

Dolgotrajen proces prestrukturiranja znotraj evropske socialne demokracije (v okviru stare - Druge internacionale) na tri temeljne struje: desnico-center-levico, se je po koncu svetovne vojne manifestiral v organizacijskem preoblikovanju nekdanj formalno enotnega socialnodemokratskega gibanja v tri nove idejnopolične usmeritve in gibanja: v Drugo (Bernsko), Tretjo (Moskovsko) in nekoliko kasneje v centristično Drugo in pol (Dunajsko) internacionalo.

II.

Kakšni so bili programski cilji treh Internacional?

1. Naloga *Komunistične internacionale* /KI/ naj bi bila združiti vse "zdrave" prvine mednarodnega socialističnega gibanja v revolucionarna marksistična jedra, ki bi v posameznih deželah prevzela vlogo revolucionarnih vodstev - štabov revolucije; v njih naj bi se vzajemno dopolnjevali, krepili in podpirali ruska in mednarodna revolucija. Prav ta idejna heterogenost bo stalni spremljevalec KI, še posebno v njenem prvem obdobju (1919-1923), oziroma vse do sprejetja novega kurza na 5. kongresu KI (1924) - procesa boljševizacije (= stalinizacije) KI in njenih sekcij - ki bo trasiral pot Stalinovi hegemonizaciji in dogmatizaciji Kominterne.

In kakšno stališče je zavzela nova internacionala do socialnodemokratskih strank?

Že na 1. kongresu se je KI popolnoma ogradila od vseh ostalih socialističnih struj, ki niso kazale navdušenja do razcepa v mednarodnem socializmu. Vzrok ostremu levemu kurzu KI je bilo prepričanje v bližnjo (evropsko) proletarsko revolucijo, ki bo razbila vse družbene in politične strukture zatiranja. Toda poraz revolucije v Nemčiji, propad "sovjetskih" poskusov na Madžarskem in na Bavarskem, je že v drugi polovici 1919 prispeval, da se predvsem pri Leninu in Trockem začenja uveljavljati v bolj ali manj jasni obliki spoznanje, da se bo revolucionarni proces v Evropi razvijal veliko počasneje in veliko manj premočrtno, kot pa so bili upali. V tem kontekstu je potrebno razumeti tudi distanciranje (npr. pri Leninu) od tistega levičarstva v lastnih vrstah, ki je temeljilo na utopičnem radikalizmu. Tudi na 2. kongresu (1920) je KI zavračala vsakršno sodelovanje z desnimi reformističnimi SDS, medtem ko s centrističnimi partijami (z "21. pogoji za sprejem v KI") postavlja zelo jasno razmejitveno črto.

2. Na obnovitveni konferenci II. internacionale *(desnih in centristov)* v Bernu (februarja 1919) so med drugim razpravljali tudi o morebitni združitvi socialističnega gibanja. V tem kontekstu se je zastavilo ključno vprašanje "demokracija ali diktatura". Medtem ko je desnica vztrajala, da je pogoj za uveljavitev in ohranitev socialistične

družbe "demokracija", ter zavračala za socializem nesprejemljive "metode diktature, ki bodo pripeljala do državljanske vojne in v končni fazi do diktature reakcije", so se centristi ogradili od vsakršne obsodbe boljševiških stališč, ker bi to samo "oteževalo združevanje proletariata vseh dežel v prihodnosti". In prav na nasprotujočih si stališčih do boljševiške Rusije je spodletel poskus obnove II. internacionale.

3. Sklic *socialistične centristične konference* na Dunaju (februarja 1921) je bil odgovor oziroma odraz nestrinjanja centristov s politično usmeritvijo tako II. kot III. internacionale: prvi so dali vedeti, da se s svojo politiko podreja interesom buržoazije, kar je nesprejemljivo v času revolucionarnih nastopov proletariata in prebujanja kolonialnih ljudstev, drugi pa odgovorili, da ne sprejemajo diktiranih "21 pogojev" in zato ustanavljajo svojo Internacionalo.

Cilj ustanovitve Dunajske internacionale je bil, po besedah F. Adlerja, povezati celotni svetovni proletarijat v skupno mednarodno organizacijo. V tem kontekstu je F. Adler predlagal skupno zasedanje z Moskovsko internacionalo, na katerem naj bi rešili temeljno vprašanje nadaljnega razvoja mednarodnega delavskega gibanja - vprašanje zgodovinske perspektive, vprašanje presoje zgodovinske situacije, ali sploh lahko še pričakujemo socialistično svetovno revolucijo v doglednem času, potem ko se je po usihanju revolucionarnega vala kapitalistični družbeni red obdržal.

III.

Medtem ko sta se Bernska in Dunajska internacionala orientirali na parlamentarno pot boja za oblast ter v pogojih postopne stabilizacije kapitalizma množili svoje vrste z delavci razvitih dežel Evrope in Amerike, je Moskovska internacionala svoje akcije še naprej usmerjala na zrušenje kapitalizma po revolucionarni poti. Na spremenjene okoliščine se KI, kljub opozorilu Lenina in Trockega - da bo revolucionarni proces dolgotrajen -, ni adekvatno odzvala; 3. kongres (1921) je a priori odklanjal vsakršno sodelovanje s socialnodemokratskimi strankami in njihovimi sindikati ter načrtno zaviral pot k politiki "enotne fronte".

Taktika "enotne delavske fronte", ki jo je pobudila Dunajska internacionala, je bila zamišljena kot obrambna politika, s katero naj bi se proletarijat zoperstavil vse močnejši ofenzivi lastnikov kapitala in meščanske države. Kominterni, ki je bila "prisiljena", da se sooči z realnim stanjem revolucionarne oseke, je podprla idejo "enotne fronte" in skupno konferenco treh Internacional (Berlin, 1922). Skupno srečanje ni uspelo; potrdilo je sum, da je vsak tabor prišel na konferenco s svojo računico, ki naj bi jo vnovčil v skupni politiki: taktiko "enotne fronte" so razumeli kot možnost uveljavitve in vsiljevanja "svoje" ideologije nad celotnim delavskim gibanjem. Neuspeh Dunajske internacionale, da bi združila razcepljeno organizirano delavsko gibanje, jo je približal k idejno bližji Drugi internacionali.

V letu 1923 so bile potegnjene še zadnje ključne poteze: na eni strani je s porazom nemškega "oktobra" konec upanja Kominterne oziroma Moskve v skorajšnjo evropsko socialistično revolucijo, na drugi strani pa pride po neuspelem poskusu oblikovanja "enotne fronte" do strnitve socialnodemokratskih vrst, konkretno do združitve Bernske in Dunajske internacionale v Socialistično delavsko internacionalo. S tem je bil za ključen proces grupiranja socialističnih sil na dve temeljni formaciji: komunistično in socialnodemokratsko; polarizacija je bila med obema vojnoma tako vseobsegajoča, da zunaj nje oziroma poleg teh dveh taborov, ni bilo pomembnejših delavskih organizacij in gibanj.

Ti momenti so odprli nova obdobja v razvoju mednarodnega socialističnega in komunističnega gibanja v letih 1924-1939, ki se vsebinsko bistveno ločijo in delno

zanikajo obravnavano obdobje (1919-1923), še posebej, če imamo v vidu genezo Kominterne v kontekstu specifičnega razvoja v Sovjetski zvezi; konkretno teorijo in prakso stalinizma v vsej njegovi širini in globini, kot tudi neposreden vpliv le-tega na strateško usmeritev Kominterne - boljševidacijo. In prav v tem specifičnem razvoju je potrebno iskati odgovor na bistveno vprašanje, kako se je gibanju, ki je povzročilo razcep v socialdemokratskih vrstah v specifičnih razmerah prve svetovne vojne, uspelo obdržati na zgodovinskem prizorišču vse do današnjih dni, kajti njegov zaton objektivno sega že v leto 1923! Sicer pa je že Lenin izrecno opozarjal delegate na 3. kongresu KI (1921), da bi "sprejetje 'levih neumnosti' pomenilo konec Komunistične internacionale!".

IV.

Analiza potrjuje, da je bil organizacijski razcep v mednarodnem socialističnem gibanju (1914-1923) posledica treh nasprotujočih in medsebojno nespravlјivih ideologij in struj znotraj delavskega gibanja, ki so se borile za naklonjenost in za prevlado nad delavskim razredom.

Če povzamemo:

1. desnica je vztrajala pri reformah kapitalizma v okviru parlamentarnega boja;
2. leвица je v revoluciji videla pogoj za spremembo obstoječega družbenega reda in v diktaturi proletariata zamenjavo za buržoazno demokracijo;
3. center je ločeval socialno demokracijo, ki bo mogoča šele v brezrazredni družbi, od politične, ki vedno predstavlja določeno obliko razredne vladavine - diktaturo, pa naj gre za buržoazno ali proletarsko.

Dilema "reforma ali revolucija", gledano z zgodovinske perspektive, ostaja. Ne-dvomno pa pritrjuje stališču R. Luxemburg: "Kdor se odloči za pot zakonske reforme namesto za zavzetje politične oblasti in za družbeni prevrat..., izbere drug cilj, namesto novega družbenega reda samo nebistvene spremembe v starem redu." In v tem je srž vprašanja in odgovora na dilemo obravnavane zgodovinskega dobe: "reformirani kapitalizem" ali "socialistični družbeni red". Seveda pa o socializmu ni mogoče govoriti, če ni sposoben sožitja z demokracijo, saj je demokracija tip politične ureditve, ne pa tip družbe.